Η ΕΘΕΛΟΝΤΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΟΤΗΤΑ, ΩΣ ΑΡΕΤΗ

Του Δημήτρη Μπάκα

Προοίμιο

Ο άνθρωπος είναι ταυτόχρονα πρόσωπο και πολιτικό ον. Ως πρόσωπο (προσωπικότητα) επιθυμεί και προσπαθεί να προστατεύσει την ύπαρξή του και να ικανοποιήσει τις προσωπικές του επιδιώξεις. Ως πολιτικό (κοινωνικό) ον επιδιώκει να κερδίσει την αναγνώριση και την αγάπη των άλλων ανθρώπων και να συμμετάσχει στις λύπες και τις χαρές τους. Η ανάπτυξη της προσωπικότητας και της κοινωνικότητας είναι συνυφασμένες, αλλά και προκαλούν αντιθέσεις και αντιφάσεις. Τα πρόσωπα συγκροτούν την κοινωνία, αλλά ταυτόχρονα η κοινωνία συντελεί στη διαμόρφωση του χαραχτήρα και της ιδιοσυστασίας κάθε μέλους της. Ο συγκερασμός είναι εφικτός μόνο μέσα στο πλαίσιο της **χρυσής αναλογίας**[1], η οποία ονομάστηκε από την κλασσική αρχαιότητα ακόμη, **θείος λόγος,** και θεωρείται, ότι είναι η μόνη σχέση να διατηρήσουν τα μέρη **ουσιαστική σχέση με το σύνολο**. Ολόκληρος ο κόσμος, έμβιος και μη, έχει δομηθεί με τη χρυσή αναλογία (τομή), ως η μόνη που προσεγγίζει το «**μέτρον άριστον»** (*το μέτρο που αρμόζει).*
Αλλά δυστυχώς ή ευτυχώς(τις οίδε!) είναι ***άρρητος αριθμός.***

Εισαγωγή

Η κοινωνία μας σήμερα διαπιστώνεται, ότι έχει χάσει την έννοια του άριστου μέτρου. Η υπερβολική επιδίωξη, «εδώ και τώρα», της απόλαυσης της ηδονής υλικών αγαθών έχει προκαλέσει πλημμυρίδα και κατακλυσμό απογοήτευσης. Ως «αλήθεια» προβάλλεται η ατομική θεώρηση, η ωραιότητα μετατράπηκε σε προκλητικότητα και χυδαιότητα και ως ηθικό εκλαμβάνεται, ό,τι συμφέρει στον καθέναν μας. Η έννοια του **προσώπου**[2]**,** η κύρια

---

[1] *Η έννοια της «**χρυσής αναλογίας**» γίνεται κατανοητή, μόνον όταν διευκρινιστεί η έννοια του λόγου. Ο λόγος είναι η σχέση ενός αριθμού προς έναν άλλο, πχ:2:4. Η αναλογία είναι ένας επαναλαμβανόμενος λόγος πχ. 2:4 :: 5:10, που καλείται ασυνεχής αναλογία τεσσάρων όρων. Όταν , όμως , υπάρχει ένας κοινός τότε έχουμε τη χρυσή αναλογία πχ: 2:4 = 4:8, οπότε γράφεται 2:4:8. Το 4 συνιστά τον γεωμετρικό μέσο, που καλείται* ***χρυσός μέσος****.*

[2] *Το* ***πρόσωπο*** *(προσωπικότητα) προσδιορίζει τη θέση του ανθρώπου στον Κόσμο. Κατά τους Αρχαίους Έλληνες το πρόσωπο δεν μπορεί να νοηθεί έξω από την Πόλη και από τη συλλογική δράση και ζωή της Κοινότητας. Στους νεότερους χρόνους συγχωνεύεται με το «εγώ». Και σύμφωνα με τον Καντ, ο άνθρωπος γίνεται προσωπικότητα χάρη στην αυτοσυνείδησή του, που του δίνει τη δυνατότητα να δημιουργεί και να υποτάσσεται στον ηθικό νόμο.*

ειδοποιός διαφορά μας από τα άλλα έμβια, αμφισβητείται τα τελευταία χρόνια. Ο άνθρωπος εκλαμβάνεται είτε σαν ένα πιο εξελιγμένο έμβιο ον είτε σαν λογισμική μηχανή είτε σαν εμπορευματικό πράγμα είτε σαν εργαλείο!

Κοντολογίς, τελεί υπό εξαφάνιση, ως είδος με ειδική **ουσία** πνευματικότητας, με λόγο, συναισθήματα και αίσθηση ευθύνης ηθικής στάσης έναντι των άλλων. Απομακρύνθηκε από τις πνευματικές ρίζες του και έγινε ένα αλλόκοτο μοναχικό ον, τελείως αφύσικο. Έγινε καταναλωτής– πελάτης-οπαδός και τελικά μονάδα ή αριθμός! Η ανθρωπινότητα που έχει πολλαπλούς δεσμούς με ιερές αξίες, όπως τη συνείδηση, αυτοσυνείδηση, αυτοκυριαρχία, υπευθυνότητα, αυτοθεμελίωση και υγιή αυτοπραγμάτωση δεν είναι πια η υπέρτατη αξία της ζωής μας. Πιστέψαμε στην απόλυτη αυτονομία χωρίς να συνυπολογίσουμε την περατότητά μας, που διαλύει την αυταπάτη της αυτονομίας μας.

Η ασύλληπτη, εξάλλου, τεχνολογική και βιομηχανική ανάπτυξη σε συνδυασμό με την απομάκρυνση από τις παλαιές μεταφυσικές έννοιες και την άμβλυνση της αξίας του θρησκεύεσθαι οδήγησαν σε μια κυρίαρχη **μηχανιστική αντίληψη** για τον κόσμο και ειδικότερα για την ανθρώπινη κοινωνία. Η ανάπτυξη τεράστιων πόλεων με ισοπεδωτικές απάνθρωπες συνθήκες χαλάρωσαν κάθε συνοχή και όλοι οι κλασσικοί κοινωνικοί θεσμοί σχεδόν τείνουν να αφανιστούν. Η Εστία, η Οικογένεια, η Κοινότητα, το Έθνος, η Πατρίδα που έδιναν δυνάμεις συνέχειας, ιστορίας και παράδοσης, έχουν αμβλυνθεί σημαντικά.

Βλέπουμε νικητές και ηττημένους μόνον. Υποτασσόμαστε σε δοσμένους ιεραρχικά μηχανισμούς (συστήματα). Οργανωνόμαστε σε ομάδες και όργανα, που αντιστρατεύονται την ποικιλία και λειτουργούν, ως **κλειστές οριακές ομάδες** αντιπαλεύοντας τις άλλες. Οι αξίες της συνεργασίας και της συνεισφοράς έχουν αντικατασταθεί από τον ανταγωνισμό και την αντιζηλία. Πιστεύοντας πια, ότι μπορεί να μας σώσει **μόνον η δύναμη των μηχανισμών** οδηγηθήκαμε σε μια κοινωνική παθητικότητα και απελπισία. Αλυσοδεμένοι σε διαμάχες για απόκτηση των πάντων διαθέτουμε μόνον ελάχιστο χρόνο για να ζούμε! Δημιουργήσαμε έναν «πολιτισμό» που γοητεύεται σε σημείο ψύχωσης με διασημότητες, τα είδωλα, τους «χαρισματικούς», ως πρότυπα. Το «εγώ» επικράτησε του «εμείς». Το πρόσωπο μεταλλάχθηκε σε άτομο. Όλα αυτά είναι τελείως **αφύσικα κυριολεκτικά**. Και, όμως, η σύγχρονη Φυσική επιβεβαιώνει ότι δεν υπάρχουν μεμονωμένα άτομα στον φυσικό Κόσμο.

Ούτε κενό υπάρχει μεταξύ τους. Υπάρχει ενέργεια, «σκοτεινή ύλη» και αλληλοεπιδράσεις. Μια άπειρη ποικιλία σχέσεων με συγκρούσεις και συνεργασίες μεταξύ των πάντων, αλλά **σε μέτρον άριστο, που** συνθέτουν τελικά ένα ενιαίο σύνολο, που **αρμονικά και δυναμικά υπάρχει, ανανεώνεται, εξελίσσεται**. *Μήπως αυτό ακριβώς δεν είναι και υπέρτατη έκφανση του υπέροχου φαινομένου που καλούμε ζωή;*

Ανθρώπινη Κοινωνία

Η **Κοινωνία των ανθρώπων**[3] είναι η πολυπλοκότερη οντότητα και τούτο, γιατί τα μέλη της είναι άνθρωποι, με προσωπική βούληση για δράση ωθούμενοι κυρίως από προσωπικό όφελος. Κοινωνία, όμως, δεν μπορεί να υπάρξει χωρίς τη διαδικασία της συμμετοχής

[3] *Η **κοινωνία ανθρώπων** νοείται με ύπαρξη οργάνωσης, αλληλεπίδρασης και αλληλεξάρτησης ατόμων, δραστηριοτήτων και κοινωνικών δυνάμεων, καθώς και μηχανισμών για τη διατήρηση μιας ισορροπίας στις σχέσεις ανάμεσα στα αλληλοεπιδρώντα στοιχεία.*

και της ανταλλαγής μεταξύ των μελών της. Η κανονικότητα και η συμβατικότητα επιβάλλει σχετικό περιορισμό στις ατομικές ελευθερίες. Ακραία περίπτωση αναγκαστικής δια της βίας συνοχής έχει συνήθως βραχυχρόνια αποτελέσματα. Υπήρξαν πολλοί εξουσιαστές με λαμπρά αποτελέσματα για τους λαούς τους, αλλά συνήθως και καταστροφικά εφαρμόζοντας συστήματα ιεραρχικής πυραμιδοειδούς δομής ιεραρχίας. Στο άλλο άκρο υπήρξαν λαοί που χάνοντας τη συνοχή τους εξαφανίσθηκαν. Καμία πρόβλεψη δεν είναι δυνατόν να γίνει για την τύχη του μαζικού χαραχτήρα σημερινών Κοινωνιών.

Χωρίς κοινές **αξίες, συνοχή δεν είναι νοητή.** Οι κοινές αξίες δεν επιβάλλονται μόνο με την απόλυτη βία. Η εθελοντική εφαρμογή έχει τα πιο έμπεδα αποτελέσματα. Συνύπαρξη σημαίνει ένα ασύλληπτο νοητικά πλέγμα σχέσεων-αξιών που δημιουργούν τις συνθήκες επιβίωσης και διαβίωσης των ανθρώπων. Το πρώτο ζητούμενο είναι η επίγνωση και συνειδητοποίηση της αξίας του **συνανήκειν,** η οποία κρυσταλλώνεται σε αρετή των μελών της κοινωνίας δια της βίου καλλιέργειας και αγωγής και συνιστά το βασικό **κοινωνικό πρόταγμα.**

Εθελοντική Συμμετοχικότητα

Το συνανήκειν δεν υπάρχει χωρίς το **συμμετέχειν,** ως ενεργητική στάση των μερών στο έργο του συνόλου συνιστά **αξία**[4], γιατί παράγει αγαθά (υλικά και πνευματικά), τα οποία δεν μπορούν τα μεμονωμένα άτομα να παραγάγουν, καθόσον από το αρμονικό σύνολο πάντα αναδύονται νέες ανώτερες μορφές ενέργειας και δυναμικής. Το συμμετέχειν από αξία προάγεται μέσα από άσκηση σε **αρετή**[5] *(αραρίσκω= συναρμόζω,).* Η συμμετοχικότητα που επιβάλλεται με την άσκηση βίας και εξαναγκασμό (ετερονομία), δεν δημιουργεί ευνοϊκό έδαφος για ανάπτυξη της πρωτοβουλίας και ευθύνης, οπότε τα μέλη της κοινωνίας γίνονται άβουλα, οκνηρά, επιφανειακά υποταγμένα με επαναστατικές τάσεις και αναμένουν τα πάντα από «σωτήρες» και ηγέτες εξουσιαστές.

Επίσης, και η απόλυτη ελευθερία δεν έχει καλύτερα αποτελέσματα. Η μετάβαση στην αυτονομία πρέπει να γίνεται το συντομότερο δυνατόν από τα αρχικά νεανικά χρόνια και τάχιστα να αναπτύσσεται ο εθελοντισμός, οπότε αναπτύσσονται η όρεξη για προσφορά, η δημιουργικότητα, η απόλαυση του αποτελέσματος. Από την εθελοντική μορφή εργασίας αναδύεται τεράστια δύναμη, που αμβλύνει τον μόχθο και αυξάνει την απόδοση. Η ζωή αποκτά νόημα, από το οποίο σαν ανάδραση αναδύεται ανανεωτική διάθεση για νέα προσπάθεια. Δημιουργείται ευγενής άμιλλα και ο διπλανός μας δεν θεωρείται, ως αντίπαλος αλλά συμμαχητής στην επίτευξη ενός κοινού σκοπού.

Είναι αρετή, ως μεσότητα μεταξύ της φανατικής συσπείρωσης, όπου αναστέλλεται η νοητική λειτουργία των τυφλωμένων από το ατομικό ή συντεχνιακό συμφέρον, της ατομοκρατίας και της άκρατης ελευθερίας. Συνιστά υπέρτερη αρετή, ως σύνθεση με μέτρο άριστον πολλών αρετών, όπως της υπομονής, της ενσυναίσθησης, της πίστης στους κοινωνικούς σκοπούς, την απαλλαγή από έμμονες ιδεοληψίες, αυταπάτες, δεισιδαιμονίες κοκ. Η μεν απόκτη-

[4] *Η α**ξία** προσδιορίζεται, σαν νοητή σχέση, (συνάφεια-δεσμός) ενός υποκειμένου και ενός αντικειμένου, που όταν συμβεί ικανοποιεί μια ανάγκη –επιθυμία, άρα ανακουφίζει και ευχαριστεί. Προκαλεί ενδιαφέρον και συνιστά κίνητρο πράξης και πραγματώνεται σε **αγαθό**.*

[5] *Η α**ρετή** είναι δύναμη, η οποία αναδύεται από σύστημα αξιών με την αγωγή και εξάσκηση. Συνιστά τη σπουδαιότερη **ισχύ αυτοοργάνωσης της προσωπικότητας.***

σή της έχει ρίζες πικρές, αλλά οι καρποί της είναι γλυκείς, όπως η διεύρυνση του φάσματος θέσεων και απόψεων, η συναισθηματική απόλαυση, η ηθική πλήρωση και ευφροσύνη από τη δημιουργική πράξη και προσφορά στα κοινά. Αναπτύσσεται η θετική ενσυναίσθηση, που βοηθάει στην προσέγγιση του άριστου μέτρου, που είναι η βάση του δημιουργικού διαλόγου με όφελος την ανάδυση νέων ιδεών.

Συμπεράσματα

○ Ο άνθρωπος είναι πρόσωπο και συνάμα κοινωνικό ον. Δυο βασικές ποιότητες-αναδύσεις του πνεύματός του που συνιστούν την ανθρωπινότητα, ως ειδοποιό διαφορά από τα άλλα έμβια όντα και πρέπει να αναπτύσσονται ταυτόχρονα.

○ Η εθελοντική συμμετοχικότητα είναι μια σύνθετη αρετή απόλυτα απαραίτητη για την ακραιφνή αυτοπραγμάτωσή μας και την αυτοοργάνωση της Κοινωνίας, από την οποία αναδύονται και χαιρόμαστε αξίες, όπως: η αληθινή μάθηση, της αίσθηση του κάλλους, η αγαθότητα και ηθική στάση, η εμπιστοσύνη και καλή πίστη, η ιερότητα, η ελπίδα και η ανθρώπινη φιλότητα και η αγάπη, ως τελικότητα.

○ Όπου αναπτύσσεται η εθελοντική συμμετοχικότητα δεν είναι αναγκαίος ο άρχοντας-εξουσιαστής (*εκ+ ουσία, έξειμι*) που βρίσκεται εκτός και πάνω από το σύνολο. Αναδεικνύονται συντονιστές-ηγέτες που ανήκουν στο σύνολο και υπέχουν θέση «**ελκυστή**» δημιουργικής κοινωνικής αυτοοργάνωσης με κύριο ρόλο να δημιουργούν συνθήκες, ώστε τα μέλη να αποδώσουν, ό,τι οι δυνατότητές τους επιτρέπουν, δημιουργώντας ένα ανοιχτό κοινωνικό σύστημα που συνεργάζεται και αλληλοεπιδρά με το περιβάλλον.

○ Στο εθελοντικό ανοιχτό σύστημα δημιουργούνται κατάλληλες συνθήκες ανάπτυξης της ατομικής πρωτοβουλίας, υγιών πεποιθήσεων, ενσυνείδητης αυτοπειθαρχίας, και της δημιουργικότητας. Η εργασία γίνεται πιο απολαυστική, δίκην παιχνιδιού που συμβάλλει στην προσωπική αγωγή. Η ζωή αποκτά νόημα ξεχωριστό και μια πληρότητα ανεπανάληπτη. Το συνανήκειν είναι ανάδυση της ολιστικής παιδείας και συνιστά τη δύναμη θεμελίωσης του ανθρώπινου και κοινωνικού είναι.

Επίλογος

«*…απάντων τιμιώτερον εστίν η Πατρίς...»(Σωκράτης*). Πατρίδα δεν έχει νόημα χωρίς εδαφικό χώρο και λαό. Η στρατηγική θέση της Ελλάδας μας παραμένει εσαεί από τις πιο σημαντικές χώρες του Πλανήτη μας, σύμφωνα με τον τηλεβόα της ιστορίας μας. Ο λαός μας, όμως, με αξιοθαύμαστα προτερήματα, αλλά και αυτοκαταστροφικά ελαττώματα παρουσιάζει σοβαρές μεταπτώσεις. Χωρίς κοινές αξίες συνοχή δεν υπάρχει και η οντότητα του λαού είναι ευάλωτη. Η υπερβολή της ατομοκρατίας, της διχοστασίας και της ετερογονίας των σκοπών είναι σε έξαρση στις μέρες μας. Ακόμη και ο **«συνταγματικός πατριωτισμός»**[6], είναι άγνωστος (*χείριστο παράδειγμα η άκρατη παραβατικότητα*) , ενώ έννοιες, όπως Έθνος, Πατρίδα,

[6] *Οι σύγχρονες κοινωνίες και ειδικά της ΕΕ με την άμβλυνση της έννοιας του έθνους- κράτους επιζητούν ένα είδος **«συνταγματικού πατριωτισμού»** (Χάμπερμας), οπότε το αίσθημα συμμετοχής δεν θα ορίζεται πλέον με βάση το κοινό παρελθόν και τις κοινές παραδόσεις, αλλά με βάση ορισμένες νομικές και πολιτικές αξίες, ως αρχές οργάνωσης και δόμησης πολιτικής κοινότητας.*

Οικογένεια. Θρησκεία, Δημοκρατία, Ατομικά Δικαιώματα θεωρούνται ασύμβατα, γιατί έχει αλλοιωθεί το περιεχόμενό τους. Από την αρμονική, χωρίς ακρότητες σύνθεση, όμως, των παραπάνω αξιών, αναδύεται με την Ολιστική Παιδεία(παιδαγωγία και ανδραγωγία) ο πολιτισμός μας, ο οποίος διαμορφώνει την ταυτότητά μας, ως Έλληνες.

Η εθελοντική συμμετοχικότητα όντας το κατώφλι (*ουδός = το ελάχιστο για να προκαλέσει ερέθισμα*) για τη δόμηση της κάθε ανθρώπινης προσωπικότητας συνιστά την ικανή και αναγκαία συνθήκη λειτουργίας μιας υγιούς δημοκρατίας. Εξάλλου θαρρούμε, ότι δεν υπάρχει άλλο ανθρώπινο ενέργημα με **ουσιαστικότερο ηθικό** περιεχόμενο.

Όλοι, όσοι συμμετέχουμε στην ΚΙΒΩΤΟ ΟΛΙΣΤΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΕΔ (*www.kivotospaideias.com*) έχουμε πιστέψει την εθελοντική συμμετοχικότητα, ως **αρετή.** Είμαστε **εθελοντές** για το καλό της Πατρίδας μας που συνιστά τη μοναδική πηγή του καλού όλων που ζούμε στην αγκαλιά της.

Δημήτρης Μπάκας (Νοέμβριος 2026)